

ביאור נפלא בסיפור הגמרא (יומא* עא, ב) מיוסד על שיחות כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש

בלתי מוגה

א. "יום הכיפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל"¹, המועד המקודש ביותר אשר בו נצטרפו יחד² ונפעלה שלימות בשלש קדושות העליונות: המקום (עולם), הזמן (שנה), האדם (נפש)³: העבודה בקדש הקדשים⁴, ביום המיוחד – "אחת בשנה"⁵, ע"י המיוחד בין בני ישראל – הכהן הגדול⁶.

ההכנה לכך מתחלת כבר לפני זה ב"שבעת ימים קודם יהכ"פ"⁷, ועוד קודם לכן ואצל כלל ישראל, וכלשון הרמב"ם⁸: "נהגו כל ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצות מראש השנה ועד יום הכיפורים כו'" (ובעצם במדה רבה וניכרת כבר מראש חודש⁹ אלול¹⁰), כולל – ובהדגשה

שנימנו במשנה (כלים ספ"א)*.
(5) ס"פ תצוה ל, י (ובפרש"י שם). אחרי טז, לד.

(6) כמו שנאמר (דה"א כג, יג) "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים גו'" (ומה שבהמשך הפסוק נאמר "הוא ובניו" – ראה לקו"ש ח"יז ע' 36 הע' 23) – הובא ברמב"ם הל' כלי המקדש רפ"ד.

(7) ריש מסכת יומא. רמב"ם הל' עבודת יוהכ"פ פ"א ה"ג. וראה סה"מ מלוקט שם ע' ער"ה.

(8) הל' תשובה פ"ג ה"ד.

(9) ראה זהר חדש תצא (נח, סע"ד) עה"פ תצא כא, יג – "ירח ימים". לקוטי תורה להאריז"ל תצא שם. אור התורה להצ"צ נ"ך ח"ב סוף ע' אינ' ובשוה"ג; דברים ח"ו ע' ב'שמט – ע"פ לקוטי תורה לאדה"ז תצא לז, ד. – וראה אגרות קודש חכ"ו ע' תעב הע' ד"ה מערערע געלעגנהייטן.

(10) וכמו שנתבאר כמ"פ שיוהכ"פ הוא סיום וחותם ארבעים יום שהתחילו בר"ח אלול

הרשימה עצמה וכן המ"מ וציונים שבשול"י הם בלתי מוגה כלל – נערכו בדרך אפשר ע"י הרה"ת ר' מרדכי מנשה שי' לאופר. סייע והעיר הערות כו' – הרה"ת ר' נחום יצחק אייזיק שי' קפלן.

(* בכ"מ נקראת מס' יום הכפורים (הרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ. אגרת רש"ג (מהדורת לוי"ן ע' 6 וע' 33). פי' רב האי גאון לכלים פכ"ו מ"ד) – לקו"ש חכ"ח ע' 22 הע' 66.

(1) רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ז.

(2) ערבי נחל פ' אמור דרוש ד. שם משמואל פ' נשא תרע"ג. לקו"ש ח"יז ע' 172. ד"ה בסוכות תשבו תשל"ח פ"ז (סה"מ מלוקט ח"א ע' קלז). ד"ה להבין ענין שמח"ת תשל"ח פ"ג (לקו"ש ח"ב ע' 256. סה"מ מלוקט ח"א ע' ריא). תו"מ ח"נ ע' 89.

(3) "אשר על ענין ג' בחינות אלו הוא היסוד של הספר יצירה" – אוה"ת יתרו ע' תתטז. תורת שמואל תרכ"ח ע' קמד.

(4) הדרגא הכי נעלית בה"עשר קדושות"

(* ר"נעליית בית קדש הקדשים" שאין נכנסים שם אלא אחת בשבוע (פסחים פו, רע"א) – אין זה מעלה, דלאו משום קדושה נמנעים ליכנס שם, אלא לפי שלא היו צריכים (תו"ט כלים שם).

מיוחדת – גם בענינים שבין אדם לחבירו, ולכן נפסקה להלכה החובה "שיפייס אדם חבירו בערב יום כפור"¹¹ (כמבואר במשנה שבסיום¹² מסכת

המפורסם (אגה"ק ס"ב בסיומה) שהמשתדל בזה ביותר והמתחיל צ"ל הנפגע "וכולי כו' אחיהם כמים הפנים וגו'" (ממכתב כ"ד כסלו תשמ"ג – היכל מנחם ח"ג ע' לט).

– וה"ז בדוגמת התנאים והאמוראים שהיו ממציאים עצמם לעולביהם (ראה יומא פז, א"ב)***.

ולהעיר מהנהגת מרע"ה כיו"ב – כדרשת חז"ל עה"פ (קרח טז, כה) ויקם משה "אולי יתביישו ויחזרו בהם" (תנחומא קרח ג. במדבר פ"ח), "אולי יחזרו בתשובה" (רשב"ם שם). – אבל ראה לקו"ש חכ"ח ע' 98 ואילך בפירושו דברי רש"י שם.

ואולי י"ל שהלימוד הוא מהנהגת השי"ת שממציא עצמו לישראל כדחז"ל "דרשו ה' בהמצאו . . . עשרת ימים שבין ר"ה ליוהכ"פ" – גם לכל יחיד מישראל (ר"ה יח, א. וש"נ).

– כהנרמו גם בר' היו"דין שבסופי תיבות "אני לדודי ודודי לי" (ל' הכתוב - שיר השירים ו, ג) ראשי תיבות אלול*, שאז נעשה שלימות הענין ד"אני לדודי ודודי לי" – ההתקשרות והחיבור של הקב"ה ובני" מתוך אהבה ורצון (וכפשוט הענין גם בפש"מ, שבהם נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה – פרש"י תשא לג, יא. עקב ט, יח. ועוד).

11 לשון ה"כותרת" הסימן תרו בשו"ע (ובשו"ע אדה"ז).

12 ע"פ הכלל הולך אחר החיתום" (ברכות יב, א) – מובנת חשיבות ענין זה (פיוס ושלוש כו' בין בני" שנקבע בסיום* וחזותם* המסכת, שלכן הוא עיקרי ונוגע לכפרת יוהכ"פ ושלימותו (וראה במקומות שנסמנו להלן הע' 15 עד היכן הדברים מגיעים)! וידועה הוראת אדמו"ר הזקן במכתבו

(* של"ה ריש מס' ר"ה (ויג, א). אבודרהם סדר תפלת ר"ה (בשם הדרשנים). ראשית חכמה שער התשובה פ"ד (ד"ה עוד יש). ב"ח או"ח סתקפ"א (סד"ה והעבירו). לקו"ת ר"ה סד. א. אוה"ת ראה ע' תשפ"א. וראה להלן הע' 112.

(* מתאים להמבואר גם בפנימיות התורה (פרדס וע"ח – הובאו בלקו"ת ואתחנן ה. ג. ביאור"ז לאדמו"ר האמצעי שלח צב. ב. ספר הליקוטים (דא"ח צ"צ) ערך אור ישר אור חזון בתחלתו (ע' תרסב ואילך). וש"נ) שדוקא בגמר וסיום ההמשכה ישנו העילוי דאור חזון, ומצד זה יש מעלה באויר התחתון לגבי אויר האמצעי, ואפי' לגבי האויר העליון.

) ולהעיר מאגרת הרמב"ן (ד"ה שמע בני; וכאשר תקום מן הספר כו'. (*) ברא"ש יומא פ"ח סכ"ד: וישם אדם אל לבו.. לפייס כל אדם שנוטר לו כו' כדאמרין (לעיל פז, ב) גבי רב . . . איזל אנא ואפיך לי' מדעת' כדי שיהא לב כל ישראל שלם עם חבירו. ועד"ל בשל"ה מסכת יומא (ב"סוד אהבת השלום והמחילה קודם יה"כ): "לכן אנשי מעשה שבודד התנאים והאמוראים, אף אם היו הנעלבים היו ממציאים עצמם לעולביהם כדי שיתרצו זה לזה". מהנ"ל משמע שהפיוס נדרש לא רק מצד הגברא (האדם הפוגע) שעליו קאי בשו"ע החיוב לפייס – אלא גם (וכעיקר) מצד התוצאה "שיהא לב כל ישראל שלם עם חבירו". – ולהעיר משפת אמת ליומא פז, ב (בתי' הב').

אבל אדה"ז בשלחנו (סתרו"ס ט"ח) הביא דברי הרא"ש "כדי שיהי' לב כל ישראל כו'", אבל לא פסק שהנפגע צריך להיות המתחיל ולהמציא עצמו.

וגם השל"ה עצמו בריש מס' יומא (ד"ה ואעפ"י) שכתב: "ואף אם כו' הוא קשה עורף ימציא הוא את עצמו לו" כתב הטעם "כדי שביא הדברים לידי פיוס כדי שישולק המכשול מהעיוור הזה כו'" – כלומר, לא מצד התוצאה אלא להסיר המכשול מהפוגע כו'.

ואולי יש לחלק בין עיקר הדין (שו"ע) ולפנים משורת הדין (שעליו קאי באגה"ק). ונעפ"י יומתק שהנהגה זו נכללת ב"עשר מלין דחסידותא דהוה נהיג בהון רב" (ל' החיד"א – בפתח עינים

יומא¹³ בגמרא¹⁴ ובפוסקים¹⁵), וכהודעת חז"ל "מה מלאכי השרת שלום ביניהם, כך ישראל שלום ביניהם ביום הכיפורים"¹⁶, ובלשון הפייט "יום שימת אהבה ורעות יום עזיבת קנאה ותחרות"¹⁷ – שע"ז כל ישראל נעשים "אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם"¹⁸. ובעומק יותר – שביום זה ("אחת בשנה") מתגלית בחינת היחידה ("אחת")¹⁹ שבנפש²⁰, נקודת היהדות, שהיא אצל כל ישראל בשווה, "לב אחד"²¹.

יחמתו של יום זה ניכר גם בכל הימים שלאחרי זה, ובמיוחד בד' ימים שבין יום הכפורים לחג הסוכות²², ועל אחת כמה וכמה במוצאי

לקרב הלכות ולהשלים ביניהם כו'.
 (18) נוסח תפלת ר"ה ויוהכ"פ (וראה לקר"ש חי"ט ע' 302 ואילך – ביאור מעלת האחרות דיוהכ"פ לגבי האחרות דר"ה, עיי"ש).
 (19) ראה תוד"ה עד אחת – מנחות יח, א.
 (20) נת' עפ"י דא"ח – דרך חיים שער התשובה פ"י (יג, ריש ע' ד). שם פט"ז (כ, סוף ע' ב ואילך). קונטרס העבודה ספכ"ה. וראה גם לקר"ת ראה כה, א. סה"מ תקס"ח (ח"א) ע' קכב. ובארוכה – שיחות ערב יוהכ"פ תשמ"ז (התועודיות תשמ"ז כרך א' ע' 113 ואילך. ע' 131 ואילך).
 (21) ראה פרש"י עה"פ יתרו יט, ב (ממכילתא יתרו שם. וראה ויק"ר פ"ט, ט. ועוד). סוכה מה, ב. וש"נ. ולהעיר שבחי היחידה שורה בעיקר בלב – "רעותא דלבא" (ראה המשך ער"ב ח"א ע' ט).
 (22) ראה ויק"ר פ"ל, ז: מיוהכ"פ עד החג כל ישראל עסוקין במצוות זה עוסק בסוכות וזה עוסק בלולבו. ענינם ע"פ דא"ח – ראה אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' קצד*.

13) פה, ב.
 14) פז, א ואילך.
 15) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ט"א (וראה גם שם ה"ה). טוש"ע (וראדה"ז) סתר"ו. שערי תשובה – לר"י – שער ד אות יח. מנ"ח מצוה שסד אות לב. שד"ח אס"ד מע' יוהכ"פ סימן ב אות יד. ובארוכה – לקו"ש חי"ז ע' 177 ואילך. חכ"ח ע' 138 (ובפרט שם ע' 141) ואילך. ובמקומות שהובאו נסמנו בהנ"ל.
 16) פדר"א פמ"ה. וברא"ש (דלעיל בשוה"ג להע' 12): מה מלאכי השרת שימת שלום ביניהם אף ישראל ביום הכפורים כן*.
 17) פיוט "אבל כו' אבותינו" (בתוך "אשרי עיני") הנאמר אחרי "סדר עבודה ליום הכפורים" (לפי נוסח חב"ד). ובכמה ק"ק דנוסח אשכנז גם בתפילת מעריב (דליל יוהכ"פ).
 – וראה בדרשות חת"ס דרשה לש"ש דשנת תקצ"ח (ח"א לא, ב – ד"ה את זו): בזמן שביהמ"ק קיים לא מצינו שהוצרכו לבקש מחילה זה מזה. . כי מטבע הקרבנות בעצמם

למנחות דף קז) או "עשר קדושות וחסידות" (ג' הנ"ל – ברית עולם לספר חסידים סי' לד) כהנהגה השמינית "דכל דקפיד עלי' אויל איהו [לגבי] והוה איהו מפייס ל' כדגרסינן ב' יום הכיפורים רב אזל כו' ונהג מר וזטרא בר' דרב נחמן אחריו" (וראה זחר פ' מקץ א. ב. רבי אבא כו'. מגילה כז. א. ס' יחסין מאמר ב אות ז. ואכ"מ).

– ולהעיר ש"דבינו שבבבל" – מגילה כט. א – הוא רב (פרש"י). שנקרא רב סתם, "כמו שקורין לר' יהודה הנשיא רבי בארץ ישראל קרו ל' נמי בבבל רב" (פי' רשב"ס פסחים קיט. ב. ב"ב נב. א). – ונקרא "דיש סדרא בבבל" (חולין קלז. ב – הובא בפי' רשב"ס שם).

(* ולהעיר שיוהכ"פ הוא יום מ"ת דלוחות שניות (ראה להלן הערה 56 בשוה"ג. לקמן ס"ז בפנים) וה"ז בדומה למ"ת בפעם הא' שהי' "הואיל ושנאו ישראל את המחלוקת ואהבו את השלום ונעשו חזני' אחת. הרי השעה שאתן להם תורתני" (דא"ז פ' השלום. וראה ויק"ר פ"ט, ט. פתיחתא דאיכ"ז כ. תנחומא (באבער) יתרו ט. ועוד) – ומעין זה (צ"ל) בכל שנה ושנה ביוהכ"פ

(* וכמובן גם ממאחז"ל עה"פ (אמור כג, מ) ולקחתם לכם ביום הראשון "ראשון לחשבון כו'" – תנחומא

יוהכ"פ²³, שאז (אפילו בזמן הזה) "בת קול²⁴ יוצאת ואומרת לך²⁵ אכול בשמחה (לחמך)".

ב. והנה מסופר בגמרא²⁶ על מאורע שהתרחש במוצאי יוהכ"פ: "מעשה ככהן גדול אחד שיצא מבית המקדש והווי אזלי כולי עלמא בתרי', כיון דחזיונהו לשמע'י ואבטליון, שבקוהו לדידי' ואזלי בתר שמעי' ואבטליון, לסוף אתו שמעי' ואבטליון לאיפטורי מיני' דכהן גדול²⁷, אמר להן²⁸, ייתון בני עממין (לשון גנאי הוא, לפי שבאו מבני בניו של סנחריב²⁹) לשלום, אמרו לי' ייתון בני עממין לשלום דעבדין עובדא דאהרן (רודפי שלום³⁰), ולא ייתי בר אהרן לשלום דלא עביד עובדא דאהרן (שהוניתנו אונאת דברים, ואמר מר³¹.. אם הי' בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך)".

וצריך להבין: איך יתכן שבמוצאי יום הקדוש³² התנהל ויכוח³³ באופן של

הכהנים בני אהרן" שמשנה נצטוה להזהיר הכהנים בני אהרן שיזהרו לעשות מעשה דאהרן אוהב שלום כו'.

וראה עדיות פ"ה מ"ו, שהשקו שמעי' ואבטליון שפחה משוחררת (בירושלים) לעשות שלום בין איש לאשתו (וראה ביאורים לפרקי אבות חלק א' ע' 68 – משיחת ש"פ שמיני תשמ"ב).

(31) ב"מ נה, א.

(32) בו (ביוהכ"פ) אין שליטה לשטן – ראה יומא כ, רע"א וש"נ. ויק"ר פכ"א, ד. ועוד. וראה גם שו"ע אדה"ו סתר"ו ס"ח (אבל שם: ולא יהא מקום לשטן לקטרג עליהם). וראה לקר"ש ח"ד ע' 129 הע' 24. *24. (ולהעיר מתור"מ ח"א ע' 91 ואילך. ח"ד ע' 84 ואילך). ולהוסיף:

מצינו שאפי' בבא בן בוטא ש"הי מתנדב אשם תלוי בכל יום" (דאיכא למיחש בספק שמא חטא כו') לא הי' מביאו "אחר יום כפורים יום אחד" (דליכא למיחש, דהא כיפר יום כפורים) – כריתות כה, א (ובפרש"י). וראה מפרשי המשנה (פ"ו מ"ג) שם. שערי תשובה או"ח סי' א ס"ק יג.

(33) ראה כלי יקר ר"פ ויקהל: ביו"כ השלום מתווך ביניהם. . על כן הי' בנקל להקהילם ביום המחרת.

(23) "שהוא יום טוב" (שו"ע אדה"ו סתר"ג בסופו) ועכ"פ "קצת יום טוב" (שם סתר"ד ס"ט).

(24) סתר"ד שם (מתוד"ה ואמר רב – יומא פז, ב בשם המדרש (קה"ר פ"ט, ז)).

(25) קהלת ט, ז. – וראה מנחות כ,א – וברש"י שם ד"ה אדרבה (דמי שנתכפר חטאו – שמח"). וראה מגלה עמוקות אופן קח.

(26) יומא עא, ריש ע"ב (וברש"י).

(27) כ"ה הגירסא בגמ' שם [וברש"י שם (ד"ה לסוף): ליטול רשות ממנו ולפרוש לצד ביתן]. אבל רבינו אליקים גרס "שכשחזרו [העם] משמע'י ואבטליון הלכו אצל כהן גדול ליטול רשות ממנו ולילך" – וראה הערה הבאה. (28) ברבינו אליקים מבואר שדבריו הופנו אל העם, "לפי שהניחוהו בשבילן וקאמר להו שילכו אצל אותן בני עמון ליטול רשות מהן ושלום משנום] וסנחריב] הוה עמוני". וראה לקמן הע' 163 (בסופה).

(29) גיטין נו, א. – וכ"ה הגירסא ברוב המקומות. אבל בכ"מ (מדרש שוחר טוב קאפיטל א סד"ה דבר. ועוד): סיסרא.

(30) ראה אבות פ"א משנה יב: הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. וכמסופר בפרשיות באבות דרבי נתן פ"ב. – ובחת"ס עה"ת (אמור כ,א, פירש הציווי "אמור אל

אמור כב. ויק"ד שם. וראה גם של"ה מסכת סוכה עמוד השלום פרק נו מצוה בתחלתו ד"ה ארבע ימים (ואילך). פרק תורה אור ד"ה ענין ד' ימים.

היפך הכבוד וכו' 34 בין הכה"ג וראשי הסנהדרין [נשיא (שמעי') ואב"ד (אבטליון)]³⁵ – שהכה"ג (עכ"פ למראית העין) הקפיד והתערעם³⁶ על הפגיעה בכבודו³⁷ [ובפרט שע"פ דין היו כל ישראל חייבים בכבודם (של שמעי' ואבטליון)]³⁸, ומאידך שמעי' ואבטליון הגיבו באופן הנשמע כהיפך הברכה!
(ח"ו)?!

וגם אם התרחש אירוע זה בפועל, לאיזה צורך ונפק"מ הובא בגמ' סיפור זה, שיש בו בפשטות היפך שבחן וזכותן של ישראל³⁹ – ולמה הוצרכו להנציח⁴⁰ לדורות⁴¹ – דלכאורה "מאי⁴² דהוה הוה", והרי (ובמכ"ש וק"ו) אפי"ו⁴³ בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב⁴⁴!?

(39) ראה ויק"ר פ"ב, ה: כל מה שאתה יכול לשבח את ישראל – שבח, לגדלן ולפארן – פאר כו'.

(40) ראה מגילה יד, א: נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה. וראה פלח הרמון בראשית (נח), א לענין סיפורי הנביאים.

(41) וראה של"ה תושבע"פ כלל פה קדוש (טו, ב): ויש לתמוה כו' בתלמוד המקודש מזכיר איזה זלזול שדיבר כו' לחבירו וקשה כו' הא' איך דיבר לו זלזול הב' איך כתבה הגמ' זה הלשון כו'. וממשיך: דע כי צריך הענין לפרש להיות דבר טוב יוצא מהדיבור הזה או להיפך הדבר על ענין אחר כו' וכל כהאי גוונא ישמע חכם ויוסיף לקח כו'.

(42) לשון הש"ס – יומא ה, ב.

(43) ב"ב כג, א.

(44) במשנה יומא רפ"ב (כב, א) מסופר (בנוגע לתרומת המזבח) "מעשה שהיו שניהן שוין ורצין ועולין בכבש, ודחף אחד מהן את חבירו כו" – אירוע בלתי רצוי לכאורה (וראה בגמ' שם – כג, א ואילך).

אבל (נוסף ע"ז שלא אירע הדבר במוצאי יוהכ"פ, הרי) בפשטות הובא זה כטעם לחלוקת העבודה ע"י פייס (גורל), וכמו שנאמר בתחילת המשנה: "בראשונה כל מי שרוצה לתרום . . . תורם וכו'" (וראה שיחת ש"פ במדבר תשמ"ט ס"ח ואילך) (ספר השיחות תשמ"ט ח"ב ע' 487)). ולהעיר שבכ"מ (ראה שיחת שמחת ביה"ש תשח"י (ת"רמ חכ"א ע' 59 הע' 66)). לקר"ש חט"ז שיחה לפ' פרה סוסי"ג (ע' 419)) נתפרש ענין זה למעלותא, עיי"ש.

(34) להעיר מסדר היום – לר"מ בן מכיר – סדר מוצאי יו"כ"פ: אחר מוצאי יום הכיפורים נהגו לפייס איש את חבירו ולשאל מהם מחילה כו' שבין אדם לחבירו כו' להיות נקיים מה' ומישראל (וידוע השקו"ט בזה – ראה ס' לקוטי מהרי"ח סדר יוה"כ)*.

(35) ראה חגיגה טז, סע"א ואילך (במשנה).
(36) להעיר מרש"י ברכות לד, ב (ד"ה כה"ג): כל מה שהוא גדול ביותר צריך להכניע ולהשפיל עצמו. – והיינו היפך הנהגת "קנתרנים ומקנאים על כבוד זולתו כו'" (לשון המאירי כאן).

(37) עצם העובדה שגם כהנים (גדולים) ה"ה בעלי בחירה חופשית (כמו כאו"א מבני – עיין רמב"ם הל' תשובה רפ"ה) – ויכולים לפעמים להיכשל בהנהגה שאינה רצויה – מצינו דוגמתה בש"ס (ראה הדרווגא פסחים נז, א ואילך).

וזה שולל הביאור שכוונת הגמ' בהבאת סיפור זה להמחיש הקביעה "הן בקדושי לא יאמין גו" (איוב טו, טו) ו"אל תאמין בעצמך כו" (אבות פ"ב מ"ד), והרא"י – שבמוצאי יום הקדוש אירע מעשה שכזה

– כי גדולה מזו הביאו חז"ל (ברכות כט, א. תנחומא בשלח ג) כדוגמא, ד"יוחנן כה"ג שימש בכהונה גדולה פ' שנה ולבסוף נעשה כו" ובכלל מאתיים מנה (אף ששם לא נזכר שאירע הדבר במוצאי יוהכ"פ) וק"ל.

ולהעיר מהמבואר בת"רמ חמ"ו ע' 255 ואילך.

(38) ראה רמב"ם הל' סנהדרין פכ"ה ה"ג. הל' ת"ת פ"ו ה"ו.

(* וראה "התקשרות" גליון א' צו (ט"ו) מנחם-אב תשע"ה ע' 109. המו"ל.

ג. המהרש"א בחידושי אגרות של²⁶ מבאר את הטעם להנהגת העם, ד"שבקוהו לדידי' ואזלי בתר שמעי' ואבטליון" – "דתלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ לכל דבר כדאמרינן בסוף מס' הוריות⁴⁵ יקרה⁴⁶ היא מפנינים מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים"⁴⁷, ומסיים המהרש"א, "וכמה כהנים כו' (שלא התנהגו באופן הרצוי) הווי בבית שני, כדאמרינן פרק קמא"⁴⁸. וע"פ דברי המהרש"א מובן לכאורה מדוע הוצרכה הגמרא להביא סיפור זה, כדי ללמדנו פס"ד הלכה למעשה בדין כיבוד ת"ח, כדמצינו כמ"פ בגמרא⁴⁹ בגודל הענין ד"מעשה רב" (וכמו שפירש רש"י⁵⁰: הואיל ומעיד שכך היו כו' עושיין – הלכה היא), ומבואר גם הטעם ששמעי' ואבטליון לא נקטו במדת השתיקה⁵¹ אשר יפה היא לחכמים בכלל⁵², ובמיוחד לאחר הפלגת חז"ל במעלת "שומעין חרפתן ואינם משיבינן כו"⁵³ – כדי להודיע את הדין⁵⁴ באופן ברור⁵⁵, וללמדנו לדורות שיפה עשו העם בזה ששבקוהו לכה"ג כו', משום כבוד ת"ח⁵⁶.

בזה. (52) ראה משלי יא, ב: ואיש תבונות מחריש (ובמצורת דוד שם). פסחים זט, א. אבות פ"א משנה יז. פ"ג משנה יג (לגירסת אדה"ז בסידורו). רמב"ם הל' דעות פ"ב ה"ד-ה. פ"ה ה"ז. (53) שבת פח, ב. רמב"ם הל' דעות פ"ג ה"ג. וראה שם פ"ה ה"ג. הל' ת"ת פ"ז ה"ג. (54) בפרטי כבוד הנשיא ת"ח וכו' – ראה רמב"ם הל' ת"ת פ"ו ה"ו. (55) להעיר מלקו"ש ח"י ע' 26 ואילך. (56) ע"פ ביאור המהרש"א (ועוד דלקמן בפנים ובהערה) יש לבאר השייכות דסיפור זה לדרשות המובאות לעיל שם בגמ' (עא, א) העוסקות במעלת לימוד התורה* ות"ח בכלל (וראה שם בסמיכות ממש): וא"ר ברכי"א אם רואה אדם שתורה פוסקת כו' ישא בת ת"ח כו' – כדי לשלול מצב של מי (כה"ג?) שאינו ת"ח כו'. וראה גם מאירי שם.

(45) יג, א. הובא ברמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ב. מתנות עניים פ"ח ה"ח. (46) משלי ג, טו. (47) להעיר מרשב"ם פסחים קד, א – ד"ה אבל "דאפרכוס יוצא והמלך נכנס אין דרך ללוות האפרכוס שהכל נמשכין אחר המלך", ו"מאן מלכי רבנן" (גיטין סב, א). הביאור בדין זה (ע"פ דא"ח): כה"ג נכנס בקדה"ק אבל בחי' קדה"ק הוא בחי' מקיף עליו, אבל כשלומד הלכה או פסוק בתורה מתאחד שכלו וחכמתו בחכמת התורה (ראה תניא פ"ה), ומאירי בחי' קדה"ק בגילוי בפנימיות, לכן יקרה היא מפנינים (אוה"ת בלק ע' תתקסא. ועד"ז שם ע' תתקנז. וראה גם דרך חיים (שער התשובה) לב, ד). (48) לעיל (יומא) שם ט, א. (49) שבת כא, א. וש"נ. וראה ב"ב קל, ב וברשב"ם שם. (50) ד"ה מעשה רב – שבת שם. (51) ראה (חדא"ג דלעיל בפנים ו)מראית העין דלקמן בפנים (ועוד ממפרשי הע"י) שדנו

(* הטעם בפשטות שבמסכת יומא הובאו כו"כ מאמרים הוראות וכו' במעלת התורה – לכאורה הוא משום שיוהכ"פ הוא "יום חתונתו – זה מ"ת" (סיום מס' תענית ועוד). דלוחות שניות שהם "כפלים לתושי" (שמו"ד רפמ"ו). וראה רמב"ם הל' ת"ת רפ"ג. נת' בלקר"ש חכ"ח ע' 104 ואילך. וראה הע' 15 שם.

ובדומה לזה כתב החיד"א במראית העין²⁶ שהוא משום איטור ביוון ת"ח:
 "מייתי הך עובדא ללמד דאם זלולו בת"ח בפרהסיא אינו רשאי למחול".

וכבר קדמם המאירי²⁶ שכ' על מעשה זה: "וכן ראוי להם לכבד ת"ח על
 כל שאר בני אדם אפילו מכהן גדול אם לא היה כהן גדול תלמיד חכם, כמו
 שאמרו יקרה היא מפנינים כו"⁵⁷.

אבל [נוסף על כך שלכמה דעות⁵⁸ גרים אינם נכללים בהפס"ד ד"יקרה
 היא מפנינים – מכה"ג כו", [הרי] עדיין צריך עיון קצת, כיון שסוף סוף יש
 בסיפור זה היפך שבחן וזכותן של ישראל, והרי את עצם הדין שת"ח קודם
 לכהן ע"ה הי' ניתן ללמוד מעצם הנהגת העם ש"שבקוהו כו", שבוודאי
 היתה ברצון ובהסכמת שמעי' ואבטליון (מדלא מיחו בהם וכו')⁵⁹, אף מבלי
 להאריך בתיאור הדו"ד שבינם ובין הכה"ג.

ועוד להעיר, שביאור המהרש"א הנ"ל (וכן עוד מפרשים שפירשו הנהגת
 כהן גדול הנ"ל שלא לשבח) מיוסד על ההנחה שכה"ג זה שהיה בזמן בית
 שני נמנה על אותם שלא היו ראויים ו"כל אחד ואחד לא הוציא שנתו"⁶⁰
 ש"היו נוטלים (כהונה גדולה) בדמים"⁶¹, אבל לכאורה אין הכרח שכה"ג זה
 הי' מכהנים גדולים אלו, שהרי כמה וכמה כהנים בבית שני – גם לאחר זמנו
 של שמעון הצדיק – היו צדיקים והאריכו ימים (עכ"פ יותר מי"ב חודש)⁶²,
 ואין כל הכרח שלא הי' כה"ג זה צדיק (ות"ח גדול⁶³), ובפרט ש"יצא בשלום
 מן הקודש"⁶⁴, אע"פ ש"הרבה כהנים גדולים היו מתים בקודש הקדשים אם
 לא היו ראויים"⁶⁵.

סופרים שם).

(62) ראה לקו"ש חכ"ח ע' 223 הע' 44.
 (63) ידוע השקו"ט בנדו"ד כשהכהן הוא
 ת"ח אלא שהישראל גדול ממנו בחכמה מי
 קודם – ראה אנצ"ת שם (ע' תרטו-תריו) וכן
 (כרך ז"ך) ע' כהן (ע' ריג-ריד) וש"נ.
 – וראה שיחת שמחת ביה"ש ה'תשח"י
 סעיף יז (תו"מ חכ"א ע' 58 ובהערות) ובפרט
 (61) שם).
 (64) לשון חז"ל – נסמן להלן הע' 67.
 (65) פיה"מ לרמב"ם יומא פ"ה מ"א (נב, ב).
 וראה גם רע"ב שם. זח"ג קב, א.

(57) ראה כעין זה גם ב"חיבור יפה
 מהישועה" לרבינו נסים ב"ר יעקב מקירואן –
 יומא כאן.

(58) ראה אנציקלופדי' תלמודית (כרך כו)
 ערך כבוד חכמים (ע' תריא) הע' 449 (בסופה).
 – וראה גם ס' אגרא דכלה מאמרי חג
 השבועות*.

(59) אבל ראה בן יהוידע שם: ואם המון
 העם פרשו ממך מה בידינו לעשות, הנה אנחנו
 רדפנו השלום לפייסך בנטילת רשות.

(60) יומא ט, א. ירושלמי שם פ"א ה"א.
 (61) כ"ה בירוש' שם. ועד"ז הוא בעין יעקב
 וגירסת הב"ח בבבלי שם. ועוד (וראה דקדוקי

(* וראה להלן הע' 87 (בנוגע ליחוסם דשמעי' ואבטליון).

ד. בס' עבודת ישראל להרה"צ וכו' מקוז'ניץ⁶⁶ פירש כי מסתמא הכה"ג שהי' בימי שמעי' ואבטליון בבית שני לא הי' בדרגא נעלית כ"כ, ולא זכה לעלות לקה"ק ביוה"כ ולפעול הכפרה עבור כלל ישראל אלא בזכותם של שמעי' ואבטליון "שהיו אז ראשי הדור, והם הרימוהו ונשאוהו לזאת המדרגה, ולכן השיבו לכהן גדול שלא יתגאה עליהם, כי הם עבדו עובדא דאהרן, פירוש, שעיקר העבודה הי' על ידיהם".

ועל יסוד ביאור זה פירשו בספרים שלזה כיוונו חז"ל⁶⁷ "יו"ט הי' עושה לאוהביו"⁶⁸ בשעה שיצא בשלום מן הקודש, היינו, שהי' עושה הסעודה "לאוהביו" – מפני שרק ע"י זכותם ומכחם הי' יכול לעשות את עבודת היום ולכפר "בעדו"⁶⁹ ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל⁷⁰.

והנה ביאור זה שייך ל"הנסתרות לה' אלקינו"⁷¹ (כמו עוד ביאורים שמצינו כיו"ב⁷²), אבל ב"הנגלות לנו"⁷³, הרי נוסף על המבואר לעיל שאין הכרח שכה"ג זה הי' מאלו שאינם ראויים, הנה ע"פ מאמר חז"ל "אין לו לדיין אלא מה שענינו ראות"⁷⁴, סוף סוף ע"פ קביעת התורה מתייחסת פעולת הכפרה לכה"ג דוקא⁷⁵, וע"ד טומאת וטהרת נגעים התלו' בכהן דוקא כפס"ד

מעגלי צדק (פאנט, פרשת וירא) על הפסוק "כי על כן עברתם על עבדכם" (וירא יח, ה) בשם אביו בעל מראה יחזקאל, שהעיקר בהקרבתו היה הכוונה, הכל הולך אחר הלב (מדרש לקח טוב ויקהל לה, ה), וכן היה באהרן. אמנם הכהנים שבבית שני שלא היו ראויים לא היו מכוונים כדבעי ועל כן הוצרכו הגדולים האלה לעמוד על הקרבתו ולכוון הכוונות [כעין הא דאיתא בתקיעת שופר של ר"ה שהמקריא מכוון (מגן אברהם סתקפ"ה סקי"א)], וא"כ הם היו עבדין עובדא דאהרן.

אבל לכאורה עצ"ע: (א) כנ"ל לעיל ע"ד המהרש"א. (ב) כדלקמן בפנים.

(71) ל' הכתוב – נצבים כט, כח.
(72) ראה לקוטי תורה להאריז"ל פ' חיי שרה. שער הגלגולים הקדמה לו (ד"ה גם בענין בניהו) [וראה ס' אמרי יוסף פ' קרח (ד"ה ולפי"ז)].

עוד ביאורים הובאו במפרשי הע"י וכו'. וראה גם יצירות דבש דרוש יד לימי הסליחות.

(73) ל' הכתוב – נצבים שם.
(74) ראה ב"ב קלא, ב. וש"נ.

(75) שהרי גם עבודת הכהנים בזמן בית שני כו' היתה כשרה, שכיון שנתמנו נתמנו – ראה חקרי לב או"ח סי' קכב. אור שמח והר המור"י לרמב"ם הל' כלי המקדש פ"ה ה"ב.

(66) מאמר ליוה"כ"פ (הובא בילקוט הגרשוני כאן. ועוד) – נזכר באגרות קודש ח"ד ע' שלג.

(67) יומא פ"ז מ"ד (ע, א).
(68) אבל ברמב"ם הל' עבודת יוה"כ"פ ספ"ד השמיט תיבה זו – ראה לקו"ש חל"ב ע' 108. התועדויות תשמ"ו ח"ד ע' 329.

(69) לשון הכתוב – אחרי טז, יז.

(70) בפ"י כבוד הבית (יומא כאן) פירש שבאמירתו "ייתן בני עממין לשלום" רמז להם הכה"ג שע"י עבודתו בקודש שהיתה בשלימות נמחל גם להם כמשי"נ (שלח טו, כו) "ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר הגר בתוכם", והם השיבו לו ברמז שמעלה זו היתה רק בבית הראשון שהיו כל הכהנים כאהרן, וכמ"ש "בזאת יבא אהרן" (אחרי טז, ג), ופירושו כמנין "בזאת" שהוא מנין שנות בית הראשון, שהיה כאילו אהרן עצמו חי ועובד העבודה (ויקרא רבה פכ"א, ט), ואז היתה מחילה שלמה ואפי' במדת הדין, משא"כ בבית שני הוא רק ממדת החסד לבד ומחמת עיצומו של יום, ועבודת כהן גדול אינה אלא כמסייע שם, ועל כן אינו ראוי לחלוק כבוד זה כל כך וכבוד תורה עדיף, כי "יקרה היא מפנינים", שהרי הכפרה היא מתורת חסד שאומרת יביא קרבן ויתכפר (ילקוט שמעוני יחזקאל רמז שנח).

ומעין זה הביא בילקוט הגרשוני מספר

הרמב"ם⁷⁶: "הטומאה והטהרה תלוי' בכהן" – גם "כהן שאינו יודע לראות" ו"אפילו הי' כהן קטן או שוטה"⁷⁷,

ו"קרובה יותר הדוגמא ממצות ברכת כהנים שנוהגת גם בזה"ז מה"ת⁷⁸ - לגבי' מפורסם לשון הירושלמי⁷⁹ (הובא בפוסקים⁸⁰) "שלא תאמר כהן זה כו' והוא מברכני אמר הקב"ה וכי הוא מברכך, אני הוא שמברכך שנאמר⁸¹ ושמו את שמי".

כלומר: קביעת ה' ורצונו שהברכות יהיו נמשכות ע"י הכהן (גם במקרים לא פשוטים – שזהו החידוש בדברי הירושלמי והפוסקים), ועד"ז בנדו"ד: כפרת בני' ביוהכ"פ ה"ה ע"י כה"ג].

ומשום זה ליווהו כל העם⁸² כפי שהדין מחייב⁸³, ועשו זאת בשמחה⁸⁴ משום שכיפר בעדם⁸⁵.

ה. הריטב"א²⁶ פירש שלא היתה כוונת הכהן הגדול לפגוע בשמעיו ואבטליון ("והוא לא נתכוין לכך"⁸⁶). ויתירה מזו מצינו בכך יהודיע שכתב:

(83) ראה יומא (כנ"ל הע' 67) ורמב"ם (כנ"ל הע' 68) – והוא זיזב מיוחד – נוסף לעניני כבוד וגדולה שנוהגים בו במשך כל השנה [ואף בענינים שמחוץ לביהמ"ק] – ראה אנצ"ת (כרך ז"ך) ע' כה"ג ס"ח (ע' שיט, ובפרט שם) ס"ע שכב ואילך.

(84) ראה בארוכה לקו"ש חל"ב ע' 108. – ושם בהע' 29 מ"התמים" ח"ב (ע' קכה [ק], בן): "וכל ישראל היו הולכים עמו כו' ובבואם לחצירו היו שולחנות ערוכות כו' והיו כולם שמחים בשמחה גדולה כי נתכפרו להם כל עוונותיהם".

(85) ולהעיר מהמבואר במקום אחר (לקו"ש חכ"ח ע' 226 ואילך) שדוקא בזמן שהכה"ג היו ראויים פחות כו', ודבר זה נבע מחמת מצב כללות הדור, היתה עבודת הכה"ג ביוהכ"פ (לפעול בהדור) תשובה כפשוטה המוציאתם מכל המדידות והגבלות ועושה אותם למציאות חדשה.

(86) "שאף ישראל נקראו עממים כדכתיב (ס' שופטים ה, יד) אחריך בנימין בעממין".

(76) הלי' טומאת צרעת פ"ט ריש הלכה ב' (ממשנה נגעים רפ"ג). וראה תו"כ ופרש"י תזריע יג, ב. תו"כ ר"פ מצורע.

(77) ר"בטומאתו עד שיאמר לו כהן טהור אתה" – רמב"ם שם סוף הלכה ג (מתוספתא נגעים פ"א, י').

(78) שו"ע אדה"ז סקכ"ח, ס"א וש"נ.

(79) גיטין פ"ה ה"ט.

(80) רמב"ם הלי' תפלה פט"ו ה"ו. טור ושו"ע שם סל"ט. שו"ע אדה"ז שם סנ"ג.

(81) נשא ו, כז.

(82) כולל גם שמעיו ואבטליון בפעם הזו, כי "כך היה הנימוס בירושלים שכל אחד הלך אצל הכהן גדול לנשק ידיו ששמש לה' בבית קדש הקדשים, כמבואר בספרים רבים, עד שהעידו* שלא היה אפשר לכהן גדול לילך לתוך ביתו עד חצות הלילה, כי אין [אחד] מישראל שלא היה נושק לכהן גדול את ידיו" (יערות דבש הנ"ל הע' 72). ולגבי כל השנים – ראה לקו"ש שבהע' 84 דלקמן (הערות 26-27). אבל ראה בן יהודיע הנ"ל הע' 59 (בחילוק שבין שמעיו ואבטליון לשאר העם).

(* כנראה כוונתו ל"עדות בן נכר רומי . . . ממה שראו עינינו" המובאת בסידור יעב"ץ בתחלת דיני עשי"ת (הובא בלקו"ש חל"ב עמ' 106 הע' 10).

"הוא (הכהן גדול) חשב שבזה (שהזכירם כבני גרים⁸⁷) יתכבדו יותר לומר שהם בני גרים.. שלא נמצא בישראל אדם ראוי לכך".

וההכרח לפרש ברוח זו (נוסף על התמיהה על עצם הסיפור, כנ"ל ס"ב) – מובן בפשטות: כהנים בכלל הרי הם אנשי חסד⁸⁸ המצטיינים באהבת ישראל⁸⁹, שלכן נצטוו "לברך"⁹⁰ את עמו ישראל באהבה" [נפרט זה ד"באהבה" – הוא לעיכובא⁹¹], ובטח גם באהבת גרים⁹², ופשיטא שלא להונותם⁹³. על אחת כמה וכמה כהן גדול במוצאי יוה"כ"פ, "בצאתו בשלום מן הקודש", לאחרי שנתקבלה תפילתו ופעל כפרה לכל בני כו' ונתעלה בעצמו לדרגא נעלית ביותר – בוודאי לא ביקש לפגוע באף אחד מישראל, ופשיטא לא בשמע'י ואבטליון "שני גדולי הדור"⁹⁴ שהיו "גדולי עולם"⁹⁵.

אלא שעפ"ז גדלה התמי' עוד יותר (כמו שהקשה המהרש"א) על סגנון המענה של שמע'י ואבטליון, שהרי אם כוונת הכה"ג היתה לטובה, ודאי אין מקום שישבו לו בסגנון של היפך הברכה ח"ו, ומה גם שהכה"ג התפלל ופעל עבורם שנה טובה וכו'.

[ומטעם זה אינו מספיק לכאורה גם מה שנתבאר במק"א⁹⁶ בכוונת הכה"ג, שטענתו על ששבקוהו לא היתה משום שחס על כבודו, אלא מפני שהציאה מן הקודש היא חלק ממעשה הכה"ג ביום זה, ולכן יציאה זו דורשת (ע"פ הלכה, כנ"ל ס"ד) שנל העם, שהוא הי' שלוחם, יהיו מלווין אותו עד ביתו

רנו, סע"ב. זח"ג קמה, ב ואילך. ועוד.
89) להעיר מעקב (י, ח) ובפרש"י.

90) נוסח הברכה לפני נשיאת כפים (סוטה

לט, א).

91) ראה שו"ע אדה"ז אר"ח סקכ"ח סי"ט – ע"פ זח"ג קמו, ב. וראה שם (רע"מ) קמה, א: בעינא טבא.

92) ראה סהמ"צ להרמב"ם מ"ע רו. רמב"ם הל' דעות פ"ו ה"ד.

93) שנשנה איסורו בתורה כ"ד פעמים – תוד"ה קשים – קידושין ע, סע"ב. תשובת הרמב"ם – נדפסה ברמב"ם הוצאת שולזינגר (ג.י. תש"י) בהוספות לח"א סי"ט. תשובות הרמב"ם (ירושלים תש"כ) כרך ב' סרצ"ג. וראה שו"ע אדה"ז הל' אונאה וגניבת דעת סל"א. וש"נ. – וראה ירש יעקב כאן שדייק כהריטב"א – מדברי שמע'י ואבטליון שלא הי' כאן ענין של אונאה, עיי"ש.

94) רשון הש"ס – פסחים סו, א. ע, ב.

95) אוה"ח עה"פ תצא כא, יא.

96) לקר"ש חל"ב (הג"ל) ע' 109 והע' 37.

87) בתו"א תולדות כא, א: וכן בעשו היו ניצוצות כמו... ושמע'י ואבטליון... ומהם הי' ציד בפיו. –

י"א ששמע'י ואבטליון עצמם היו גרים (הקדמת הרמב"ם ל"ס' היד. ריטב"א ומאירי יומא. פי' הרע"ב לאבות פ"א מ"י), אבל לכאורה לא מסתבר לומר כן, שהרי שמע'י ואבטליון היו בסנהדרין (ראה פי' הרע"ב שם מ"ד. תויו"ט שם מ"י), וגרים אין מעמידין בסנהדרין, שנאמר (שופטים יז, טו) "מקרב אחיך תשים עליך", "כל משימות שאתה משים לא יהיו אלא מקרב אחיך" (קידושין עו, ב. וש"נ. רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ד), ומסתבר יותר לומר ששמע'י ואבטליון היו מזווע גרים (דרך חיים למהר"ל – הובא בפי' התויו"ט אבות שם. וראה גם סדר הדורות בערכם).

– וראה עוד מגן אבות (להרשב"ץ). כנה"ג חו"מ ס"ז בהגהות הב"י סק"א. תומים שם סק"א. הגהות הרש"ש לאבות (נדפס אחר מס' ע"ז והוריות).

88) ראה ברכה לג, ח. וראה זח"א השמטות

– דסו"ס עדיין אין בזה כדי ליישב את התמי' הנ"ל על חילופי הדברים שנשמעו ביניהם, שהיו בדרך (הנראית בעיני השומעים עכ"פ⁹⁷ כ) "בזיון ואונאת דברים".]

בהכרח, אפוא, לפרש שהיתה זו מחלוקת לשם שמים – שסופה להתקיים⁹⁸ – ולא ויכוח באופן של "נצחנות" ח"ו [ובלשון המובא באחד המפרשים⁹⁹ "שבוודאי לא דברו חדודין זה לזה"] – ויש ללמוד ממנה הוראה בעבודת ה', ולצורך זה הביאה הגמ' סיפור זה.

ו. וביאור הדברים – ובהקדים:

כהן גדול עיקר ענינו – עבודת הקרבנות¹⁰⁰, קו ה"עבודה"¹⁰¹, שבעבודת כל ישראל הוא ענין התפילה¹⁰² (וכמודגש בזה שחלק מעבודת יוהכ"פ גופא היא תפילתו של כהן גדול¹⁰³), וממילא מובן שעיקר הדגש אצלו בעבודתו [וגם בעבודתם של ישראל] הוא בתפילה, ולא (כל כך) בתורה. משא"כ הסנהדרין בכלל, עיקר ענינם – תורה, וכמבואר בחז"ל¹⁰⁴ וכפס"ד הרמב"ם¹⁰⁵ "ב"ד הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבעל-פה, והם עמוד ההוראה ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל כו", ומובן שאצלם עיקר ההדגשה היא במעלת התורה [וגם בעבודתם של ישראל].

בנדון דידן – בולט עוד יותר החילוק שבין הכה"ג והסנהדרין שבראשם עמדו שמע'י ואבטליון להיותם בני גרים¹⁰⁶, כדלקמן (ס"ח).

ומעשה זה אירע דוקא במוצאי יוהכ"פ, שהרי במוצאי יוהכ"פ הסתיימה התקופה שהחלה בראש חודש אלול, בה הודגשה במיוחד מעלת התפילה, כדלקמן (ס"ז). ועל כן, במוצאי יוהכ"פ, בראות הכהן גדול את העם שעזבוהו והלכו ללוות את שמע'י ואבטליון מייצגי התורה - חשש שהדבר יביא לירידת קרנה של התפילה.

ז. אודות חודש אלול איתא בכתבי האריז"ל, שראשי התיבות של אלול מרמזים על ג' העמודים (קוין) שעליהם¹⁰⁷ העולם [בכלל, וכן עולם קטן זה

104 ראה לדוגמא – תדא"ר פ"א: ה' להם (לסנהדרין גדולה) לילך כו' וילמדו את ישראל כו'. וראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 373 ואילך.

105 ה' ממרים פ"א ה"א. ובכ"מ.

106 ע"פ מאמר רז"ל (עירובין מא, א וש"ג) "גופא בתר רישא אזיל" מובן שהשקו"ט שהיתה להכה"ג עם שמע'י ואבטליון ששימשו כנשיא ואב"ד – שייכת גם לשאר חברי הסנהדרין שענינם דהסנהדרין בכלל הו"ע התורה. וק"ל.

107 אבות פ"א מ"ב.

97 בן יהוירע (משא"כ לפרש"י הנ"ל ס"ב והע' 31. וק"ל).

98 אבות פ"ה משנה יז. וראה שיחת ש"פ במדבר תשל"ד. לקו"ש ח"ח ע' 209 הע' 76. 99 יד יוסף (לע"י שם).

100 וקודם בזה לכל אחיו הכהנים – ראה רמב"ם הלכות כלי המקדש פ"ה ה"ב.

101 כדלקמן הע' 107.

102 שבמקום קרבנות תקנום – ברכות כו,

ב. טושו"ע (ודאדה"ז) או"ח סי' צח (ס"ד). ועוד. וראה גם להלן ס"ט בפנים.

103 משנה יומא פ"ה מ"א.

האדם¹⁰⁸] עומד: "אנה לידו ושמתי לך"¹⁰⁹ – מוסב על תורה¹¹⁰, כמאמר חז"ל¹¹¹ "דברי תורה קולטין"; "אני לדודי ודודי ליי"¹¹² – מוסב על תפלה¹¹³, ו"איש לרעהו ומתנות לאביונים"¹¹⁴ – מוסב על גמילות חסדים¹¹⁵. אמנם, אעפ"כ, ידוע מ"ש באחרונים¹¹⁶ שבכל התקופה ממעטים הלומדים מלימודם ועוסקים בתחנונים ("מניחים מקצת לימודם לעסוק בתפלה ובתחנונים"). וכפסק־דין השו"ע¹¹⁷ "כל הימים שבין ר"ה ליום הכיפורים מרבים בתפילות ובתחנונים", ולגבי יוהכ"פ – שבו מתפללים חמש תפילות¹¹⁸ – נפסק "ואין¹¹⁹ לתלמיד חכם לעסוק בתורה ולהשמיט את עצמו מלהתפלל התפלות והסליחות והבקשות עם הציבור"¹²⁰.

[והחידוש שבדבר (כמדובר כמ"פ¹²¹) – שכן מ' ימים אלו הם הימים שבהם התכונן מרע"ה לקבלת התורה – לוחות שניות¹²² שענינם כפליים לתושיה¹²³, ואעפ"כ ההדגשה בימים אלו אינה על ריבוי בתורה¹²⁴ אלא על ריבוי¹²⁵ בתפילה¹²⁶].

אדה"ז סתרכ"א סט"ז) הוא לא (כ"כ) מצד הענין דתורה (מצד עצמו), אלא "כדי שתעלה האמירה האמורה במקום הקרבה" (ועד"ז מה שממשיך "גם בגמרא סוף יומא מאמרים המדברים במעלות התשובה" – שיך לענין התשובה כפשוט)^{**}.

(121) ראה ר"ד י"ג אלו תשל"ט (נדפס בס' בצל החכמה ע' 68 ואילך).

(122) ראה פרש"י למשנה תענית כו, ב. גמרא שם ל, ב. ב"ב קכא, א.

(123) איוב יא, ו. שמו"ר פמ"ו, א. וראה אוה"ת תשא ס"ע בינו ואילך. סה"מ זור"ת ע' לא. תרצ"ט ע' 61 ואילך. תש"ו ע' 36. ועוד. – וצע"ק מירושלמי שקלים פ"ו ה"א (עה"פ תשא לב, טו) שכבר בלוחות הראשונות הי' הכל ("בין כל דבור ודבור דקדוקי ואותיותי של תורה")!

(124) ואע"פ שמת"ו באב מוסיפים בתורה (תענית – ל, ב ואילך. שם לא, א. ב"ב קכא, ב. נת' בלק"ש חל"ד ע' 41 ואילך). וראה תו"מ ח"ג ע' 322.

(125) וראה תו"מ חכ"ט ע' 17 ואילך. חס"ה ע' 109.

(126) וטעם הדבר – כי עבודת התפלה

(108) תנחומא פקודי ג. תקו"ז תס"ט קרוב לתחלתו (ק, ב. קא, א). וראה אדר"נ ספ"א. זח"א קלד, ב. סה"מ תרכ"ו ע' קכו.

(109) משפטים כא, יג.

(110) פע"ח שער ר"ה פ"א. שער הפסוקים עה"פ משפטים שם. וראה לקו"ש ח"ב ע' 623.

(111) מכות י, א.

(112) שה"ש ו, ג. וראה מקומות שנסמנו בסה"מ מלוקט ח"ד ע' רמה הע' 67 (כמה מהם צויינו לעיל בשוה"ג להע' 10).

(113) ראה אבודרהם סדר תפלת ר"ה. פע"ח שם. שער הפסוקים עה"פ – (מיוסד על) תענית ב, א. סה"מ צ"ל לרמב"ם מ"ע ה. ובכ"מ.

(114) אסתר ט, כב.

(115) ראה ס' ערוגת הבושם בשם ס' אמרכל.

(116) ראה ברכי יוסף או"ח סתקפ"א סק"ו – הובא באלף למטה במטה אפרים שם סקט"ו.

(117) שו"ע (ואדה"ז) סימן תרב ס"א (ס"ב).

(118) לקו"ת ס"פ פינחס. וראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1154. ועוד.

(119) שו"ע אדה"ז סתרכ"א ס"ז.

(120) ואפילו הלימוד ביוהכ"פ "ומצוה ללמוד ביום הכפורים משניות יומא"^{**} (שו"ע

(* אצל לא ראיתי שרבים נוהגים כן (מכ' תמוז תשמ"ה – אוצר מנהגי חב"ד תשרי ע' רלב סרל"א). (**) ולהעיר שרבותינו נשיאי חב"ד הקפידו ללמוד שיעוריהם הקבועים גם ביוהכ"פ – תו"מ רשימות היומן נ" קפו (ובשיחות שנסמנו שם הע' 7).

– ובעומק יותר י"ל שגם בג' ענינים דעש"ן עצמם – מצינו את שני הענינים תורה ותפילה:

לבית המקדש (שמרכזו קדש הקדשים) שני תפקידים: (א) בית תפילה¹²⁷; (ב) מקום ארון הקודש עם הלוחות (תורה)¹²⁸.

יום הכיפורים הוא¹²⁹: (א) יום תפילה ותשובה; (ב) יום קבלת התורה לוחות שניות.

כהן גדול ענינו: (א) תפילה ועבודת הקרבנות (כנ"ל); (ב) תורה, וכמש"נ¹³⁰ שפתי כהן גו' ותורה יבקשו מפיהו¹³¹.

יש להאריך ולחקור מה העיקר בין ב' הענינים (תפקידים) אלו [בסגנון אחר – מהי הסיבה ומהו המסובב¹³²], ואכ"מ. –

(129) ראה מדרש תנחומא תשא לא.
(130) מלאכי ב, ז. וראה ברכה לג, ח"י ובכעה"ט שם "שיפוצו בכל ישראל ללמד תורה".

וראה במקומות (בתנ"ך) שהובאו בתורת נביאים ("אלה המצות") למהר"צ חיות פרק ראשון (ד"ה משה רבינו): "מכל אלו המקומות מבואר . . . ותורה אצל הכהן והלוי".

ביומא כו, א: לא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא דאתי משבת לוי . . . לדעת מה יעשה בישראל. וראה גם בכורות לה, ב. נדה נ, א. ספרי יז, ט (מצוה בכ"ד שיהיו בו כהנים ולוים). פסחים צ, ב.

ולהעיר גם מפרש"י (ד"ה אלא) – יומא סו,

א – וראה אגרות קודש חח"י ע' תקנט. ועוד.

וראה מאמר ד"ה מאי חנוכה תשל"א פ"ו (תורת מנחם חס"ג ע' 7). שיחת ז' דחנוכה תשל"ח (גם)

(לקו"ש ח"כ ע' 481 והע' 15). – וראה (גם) אנצ"ת (כרך ג) ע' ב"ד של כהנים (ע' קפא).

(131) ונוסף ע"ז שכניסתו של אהרן לקה"ק

היא "בזכות התורה שהיה יגע בה" (שמות רבה

תצוה פל"ח, ה. וראה גם ויקרא רבה אחרי

פכ"א, ו) – הרי בקדה"ק גופא עיקר המציאות

הוא של הארון – ראה לקו"ש ח"ב ע' 319

ואילך, תו"מ חמ"ב ע' 211. וש"נ.

(132) ואולי י"ל: פעמים גוברת (בולטת

ומודגשת בעיקר) מעלת התפילה ועבודת

הקרבנות כו' (כגון ביה"כ"פ). ופעמים גוברת

(בולטת ומודגשת בעיקר) מעלת התורה (זמן

שיבת הסנהדרין לפסוק דינים כו', זמן

שהכהנים מלמדים את העם תורה, קריאת

דאלול גומרת עבודת כל השנה וממשיכה בה שלימות – מכיון שאלול הו"ע "איכות" שאין גדול ממנו – ולכן הריבוי אז בתפלה (תו"מ ח"נ ע' 328 ואילך),

אבל לכו"ע גם באלול צ"ל לימוד התורה (תו"מ ח"ד ע' 303).

ואדרבה, לפעמים נת' – כי:

בודאי שהלימוד צ"ל בהוספה (גם בזמן)

לגבי הלימוד של כל השנה, והכוונה במיעוט

(הוא לא לגבי הלימוד דכל השנה, אלא) לגבי

התחנונים שבימים אלו (תו"מ חמ"ז ע' 346).

או: המיעוט מהזמן דלימוד התורה הוא רק

בכמות, אבל מאידך נדרשת הוספה באיכות

(שיחת ש"פ נצו"י תשל"ז ס").

ובשיחת ש"פ האזינו תשכ"ח (תו"מ חנ"א

ע' 38): המיעוט בתורה כו' קאי על הזמן האישי

של התלמידים (מחוץ לסדרי הלימוד?).

וראה עוד שיחת: מוצאי ש"פ ראה מבה"ח

אלול תשל"ט סל"ה. שיחת ש"פ ח"י אלול

תשל"ט (לקו"ש חכ"ד ע' 313) הע' 12.

התועדויות תש"נ ח"ד ע' 193-194; 199

ואילך. ובארוכה – שערי המועדים אלול (היכל

מנחם) ע' מדננ. התקשרות גליון אי"שכ. המו"ל.

(127) ראה ישעי' נו, ז. מלכים"א ח כח"ל.

לה. דה"ב ו בארוכה. ובסמ"צ (הנ"ל הערה

113): ואמרו עבדהו בתורתו עבדהו במקדשו,

כלומר ללכת שם להתפלל בו ונגדו כמו שביאר

שלמה המלך ע"ה (וראה רמב"ם הל' תפלה

פ"א ה"ג).

(128) רמב"ם הל' ביהב"ח רפ"ד. וראה להלן

הערה 131.

ומכיון שהכה"ג הי' סבור כן (שיש חשש שתגרם ירידת קרנה של התפילה – כנ"ל), הנה ע"פ תורה הי' אסור לו לשתוק והי' חייב לגלות דעתו בצורה הברורה ביותר¹³³.

וזהו שאמר הכהן גדול לשמע'י ואבטליון שהעיקר הו"ע התפילה, וראי' לדבר – שבכל תקופה זו, הנה עם שגדלה מעלת התורה¹³⁴, הרי בפועל מודגש ענין התפילה דוקא¹³⁵, ולכן גם במוצאי יוה"כ"פ, כשחוזרים לעבודת ה' הרגילה¹³⁶ – התפילה צריכה לתפוס מקום חשוב ועיקרי¹³⁷.

מאידיך, שמעי' ואבטליון סברו שהסדר שמרכיבים בתפילה באלול-תשרי הוא יוצא מכלל ההנהגה בשאר ימות השנה, וגם הסדר בזמן זה גופא הוא

אני לדודי תשי"ב. תשט"ו. תשל"ב. ובכ"מ).
- ולהעיר גם ממדרש תנחומא נח ג: קבע הקב"ה שתי ישיבות לישראל שיהיו הוגיני בתורה יומם ולילה.. באדר ובאלול* (ראה ספר העתים (לר"י הברצלוני) סק"ח הובא גם בשה"ג להחיד"א מערכת גדולים אות א סרי"ט (ע' ר"א בעל ספר הרוקח) ד"ה ומענין. שד"ח אס"ד מע' חו"כ סכ"א ס"ק ז) –

וראה ביצרות דבש דרוש א אלול:
כי ימים אלו ראויים לקבוע בתורה כי היא סם חיים, אבל באמת לבעלי תשובה כאשר אנחנו בעוונותינו הרבים רובם ככולם, צריך תפילה, כי לולא תפילה ותחינה אין תורתנו מועיל כו' (וראה להלן הע' 182).

136) ע"ד לימוד התורה במוצאי יוה"כ"פ – ראה הנאסף באוצר מנהגי חב"ד (תשרי) ע' רנב"ד.

137) בשו"ע אדה"ז סתרכ"ד סי"ד "ביום שאחר יום הכיפורים משכימין לבית הכנסת" [וראה מעשה רב דאדה"ז – שה"ש קיץ הש"ת ע' 67 (אות ח). וראה לקו"ש חל"ט ע' 409 (תו"מ חל"ט ע' 112)] – אבל הטעם הוא "שלא יקטרג השטן" (כמ"ש במחצה"ש שם סק"ד) ומקורו בשל"ה מסכת יומא עמוד התשובה ד"ה ובהגהת מהרי"ל (עה, א).
ובמהרי"ל נק' מחרת יוה"כ"פ "אסרו חג" (של יוה"כ"פ).

התורה בהקהל (ראה וילך לא ט"ג) וגם ביוה"כ"פ גופא בזמן קריאת התורה (ראה יומא סח, ב ועוד). וק"ל.

133) ראה גם שיחת ש"פ דברים תשמ"ב סעיף מ (התועודות תשמ"ב ח"ד ע' 1971).

134) ראה שמו"ר פל"ח, ד: דברים אני מבקש ואני מוחל לכם על כל עונותיכם ואין דברים אלא ד"ת.

ובספרי האזינו א: קחו עמכם דברים ושובו אל ה' (הושע יד, ג) – ואין דברים אלא ד"ת כו'.

ושם ב: כשעירים עלי דשא – מה שעירים הללו באים על חטאות ומכפרים, כך ד"ת מכפרים על עבירות (וראה גם שערי תשובה – לר"י – שער רביעי אות טז: תימצא לו כפרה בהגיונו תמיד בתורתו ויגיעתו בה). וראה גם של"ה מס' יומא עמוד התשובה ד"ה עוד בכלל בפ"ן. תניא אגה"ת פ"ח (הובא ונת' בלקו"ש חל"ט ע' 111 ואילך). יערות דבש דרוש ג תוכחת מוסר וכו'. דרוש ז' לח"י אב וכו'. דרוש ה לחודש אלול. ועוד.

135) להעיר ממשנת כמ"פ דגם ב"אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים" ב' פירושים: (א) מה שושנה אית בה תריסר עלין כו' י"ג מדות הרחמים (הקדמת הזוהר ח, א) – תפלה. (ב) כמאז"ל (זח"ב כ, ב. עדר, א. וראה שבת ל, א) שושנים – שושנים בתורה – תורה (ד"ה

(* אדר (פורים) הוא השלימות דקבלת התורה – ראה שבת פח.א: הדור קבלה בימי אחשורוש (וראה שבועות לט. א. לקו"ש חט"ז ע' 365 ואילך. בצל החכמה ע' 307 ואילך). ואלול ה"ה ימי הכנה לקבלת התורה – לוחות שניות (ביוה"כ"פ).

סדר שנקבע ובא מכח התורה¹³⁸, אבל בשאר ימות השנה העיקר הוא לימוד התורה¹³⁹.

ה. ומעתה יובן פשר הדין ודברים שהתנהל בין הכהן גדול ושמע'י ואבטליון:

"אמר להן ייתון בני עממין כו": החילוק בין תפלה לתורה הוא – שתפלה ענינה התקשרות שבאה ע"י האבות, כפי שאומרים בהתחלת התפלה: "אלקי אברהם וכו'". – עיקר ענין התפילה הוא אמנם בקשת צרכיו¹⁴⁰, אבל, "לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל"¹⁴¹, ותחילה וראש צריך להזכיר זכות אבות¹⁴². ומזה מובן, שעיקר ענין התפלה שייך לבני אברהם יצחק ויעקב דוקא, בעוד לגבי גרים מציינו¹⁴³ פלוגתא בנוגע לביכורים¹⁴⁴ אם יכולים לומר¹⁴⁵ "לאבותינו"¹⁴⁶. ואילו בנוגע לענין התורה – שווים גרים לבני

ה"ג: לא שהיו ביכורים בימיו (של רבי יהודה) אלא לענין מתפלל בינו לבין עצמו שיאמר אלקי אבותינו.

– ולהעיר ממדרש תנחומא ר"פ כי תבוא: צפה משה ברוח הקודש וראה שבית המקדש עתיד ליחרב והביכורים עתידין ליפסק עמד והתקין לישראל שיהיו מתפללין שלשה פעמים בכל יום*!

145) בבבלי מכות יט, א איתא שהגר אינו יכול לקרוא פ' הביכורים ("ולא מצי אמר"). וידועה קושיית המשנה למלך (לרמב"ם בכורים שם) על פס"ד הרמב"ם כרבי יהודה – "היכי שביק תלמודא דידן ופסק כהירושלמי וצ"ע!" ושקו"ט בזה רבים ממפרשי הרמב"ם – ובפשטות י"ל: מכיון שבירוש' שם הובא ומנעו (ראה לעיל הע' 49) לכן פסק הרמב"ם כוותי' דמנעו רב (ראה עיני דוד לרמב"ם כאן).

ביאור דברי הרמב"ם – ראה לקו"ש ח"ל ע' 87 הע' 56. ס' יין מלכות (קה"ת תשע"ו) ח"ב ע' קפה ואילך.

146) בשו"ע אדה"ז סנ"ג סכ"ב: "יש מונעים מגר מלהיות ש"ץ מפני שאינו יכול לומר אלקי אבותינו", אבל הפס"ד "ונדחו דבריהם שאף הגרים יכולים לומר אלקי אבותינו שנאמר כי אב המון גוים נתתיך כלומר מכאן ואילך אתה אב לכל הגוים שיתגיירו". וראה שו"ע או"ח (ואדה"ז) קצט, ד. ועוד. וראה בכ"ז – אנצ"ת (כרך ו') ע' גר ס"ב (ע' גרנט).

138) וע"ד מה שנת' במק"א (ספר תורת מנחם תפארת לוי"צ ח"ג (ויקרא) ע' נא ואילך) בטעם שמשחת אהרן (שעיקר ענינו תפילה) לכהונה היתה דוקא ע"י משה (שעיקר ענינו תורה), שהתפלה צריכה לבוא מכח התורה שהיא שורש הכל וכוללת הכל "הפך בה והפך בה דטולא בה".

139) ולהעיר שתפלה היא "חיי שעה" ותורה היא "חיי עולם" (שבת יו"ד, א. וש"נ), וכיוון ש"חיי עולם" כוללים גם "חיי שעה" (ע"ד בכלל מאתיים מנה), נמצא, שתורה כוללת גם תפלה (ראה סה"מ תרכ"ז ס"ע רסז. ועוד). וגם קודם התפילה אומרים ברכת התורה ולומדים פסוקים מתורה שבכתב ומשנה מתורה שבעל-פה, וכן כללות הענין דהקדמת ק"ש שחשובה כלימוד התורה (ראה מנחות צט, ב. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ה"ד), וברכותי' חשובות כברכת התורה (ראה שו"ע אדה"ז או"ח סמ"ז ס"ו) לתפלה. – מתפארת לוי"צ שבע' הקודמת. וראה להלן בפנים סעיפים י. יב.

140) רמב"ם הל' תפלה פ"א ה"א. וראה לקו"ש חכ"ב ע' 117 הע' 34.

141) ברכות לב, סע"א וש"נ.

142) להעיר מפרש"י יומא ל, ב (במשנה) – מירושלמי יומא פ"ג ה"א. וראה שו"ת הרשב"א ח"א סתכ"ג.

143) ירושלמי ביכורים פ"א ה"ד.

144) ראה רדב"ז לרמב"ם בכורים פ"ד

(* הובא ונת' בכ"מ בדא"ח (נסמנו בלקו"ש חכ"ד ע' 644 הע' ד"ה בואו נשתחווה . . . ביכורים).

אברהם יצחק ויעקב¹⁴⁷, כדאיתא בגמרא¹⁴⁸ (ובמדרשי חז"ל¹⁴⁹) שבמ"ת היו נוכחים כל בני, "את אשר ישנו פה גו' ואת אשר איננו פה"¹⁵⁰, כולל גם¹⁵¹ גרים¹⁵².

וזהו שאמר הכה"ג לשמע' ואבטליון "ייתון בני עממין כו" – לא כדי לגנותם ח"ו, אלא להסביר להם, שהסיבה לכך שעיקר ענינם תורה (ולא תפילה)¹⁵³ היא להיותם גרים ("בני עממין"), ואילו אצל בני אברהם יצחק ויעקב עיקר המעלה היא בענין התפילה¹⁵⁴.

ט. ועל זה השיבו לו, "ייתון בני עממין לשלם דעבדין עובדא דאהרן (שהי' "אוהב³⁰ שלום ורודף שלום אוהב את הבריות כו") ולא ייתי בר אהרן לשלם דלא עבדין עובדא דאהרן": שמעי' ואבטליון לא התכוונו¹⁵⁵ לקלל ח"ו את הכהן הגדול ולפגוע בו¹⁵⁶, ומה גם שהכה"ג התפלל ופעל עבורם שנה

לעיל הערה [87]. (ב) ועוד דיש (לנשמתם) שייכות מבראשית, "שיש גרים שיש להם שייכות מבראשית לישראל", עיי"ש (וראה גם אוה"ח שנסמן לעיל הע' 95). – אבל לפמשנות בפנים אדרבה שייכותם של כל הגרים לתורה היא כמו כל בני". וק"ל.

(154) ומה "שלא דיבר בלשון כבוד" (ריטב"א) ו"נראה קצת דכיון לפחות למעט כבודם" (פתח עינים לחיד"א) ודיבר ב"לשון דאיכא למיטעי" (תאור לעינים), "בירך להם . . בשפה רפה ואין בלבו עליו" (עיון יעקב על הע"י) וכיו"ב בעוד מפרשים – עכצ"ל שהוא רק כדי לחדד ולהבליט החשיבות דתפילה (גם לגבי תורה).

(155) וכלשון הלשמוע בלמודים "כמו זר אשר שמעי' ואבטליון יקללו את הכהן גדול במוצאי יוה"כ כו" ומסיק "ואין בזה שום קללה ח"ו". ומעין מ"ש בחדא"ג מהרש"א למו"ק (שבהע' הבאה) ד"ה א"ל: "ואע"פ שהם בלשון קללה כוונתם לטובה ולברכה . . דהכל הולך אחר הכוונה כו"*.¹⁵⁶

(156) הקביעה שבפנים היא דלא כמ"ש בשו"ת הריב"ש סימן צד להוכיח מספור זה "שלא היו אלו החכמים נזהרין מלקלל הכהנים אף אם היו נודעים ביחוסם כל שלא היו נוהגין כשורה, או שלא היו בני תורה" (וכן פירש

(147) וע"ד משי"נ (שלח טו, טז) ככס כגר – וראה מדחז"ל על הפסוק (נאספו בתו"ש שם), ואדרבה – המתגיייר ועוסק בתורה ה"ה ככה"ג (במדב"ר יג, טו. תנחומא ויקהל ת. וראה קה"ר ז, כ).

(148) שבועות לט, א.

(149) פדר"א פמ"א. שמור"ר פכ"ח, ו. תנחומא יתרו יא. זח"א צא, א.

(150) נצבים כט, יד.

(151) כלשון הידוע בנוגע לכאו"א מישראל כולל הגרים: מושבע ועומד מהר סיני (שבועות כב, ב).

(152) ראה שבת קמו, רע"א: אע"ג דאינהו (גרים) לא הוו מזלייהו הוו. וידוע הדין (מדבר קדמות להחיד"א מערכת ג אג) בפירוש הלשון "גר שנתגיייר" ולא "גוי שנתגיייר" – דכשנתגיייר איגלאי למפרע שיש בו ניצוץ קדושה.

(153) בספר אגרא דכלה פרשת יתרו (הועתק לשם מסוף פ' במדבר מאמרים לחגה"ש) דייק ממדרש רבה (נשא פ"ו א) דלא מהני מעלת התורה רק למי שבא מטיפה ישראלית, משא"כ גר לא תפעל בהם כ"כ סגולת התורה.

ולפ"ז ביאר סברת הכה"ג שהקפיד כו'. אלא שהכה"ג לא דק יפה כי א' שמעי' ואבטליון נראה דהיתה אמם מישראל [וראה

(* ע"ד "עבר שנשתחרר", "קטן שנתגדל"). וראה ט' תשובות בעלי התוספות מכת"י (ג. תשי"ד – ע' 197. ט"ט) ממרה"ם מרוטנבורג (בשם הרי" חסיד): משים נשמה שראוי להיות יהודי במעי גוי' ואותו נעשה גר. * אבל ראה בהגהת הצ"צ שבהע"ז הבאה בפנים מה שהעיר ע"ד המהרש"א.

טובה כו'¹⁵⁷; כוונתם היתה להדגיש את מעלת התורה – שאפילו אהרן, הכה"ג הראשון, שענינו תפילה – וכמו שמצינו שנקרא "שושבינא דמטרוניתא"¹⁵⁸, היינו שתפקידו הי' לקרב ולהעלות את בני"מ למטה למעלה (דלא כמשה, "שושבינא דמלכא", שענינו להוריד ולהמשיך את השכינה למעלה למטה), שזהו ענין התפלה¹⁵⁹ [אלא שעיי"ז העלה אותם גם לענין התורה – "ומקרבן לתורה"¹⁶⁰, אבל עבודתו כשלעצמה היתה בענין הקירוב ("מקרבן"), העלאה למטה למעלה, ענין התפילה] – הרי זה הי' חדור אצלו בענין השלום, שזהו ענין התורה, עלי' נאמר¹⁶⁰ "דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום", ו"ניתנה לעשות שלום בעולם"¹⁶¹ [ומשום כך היתה ההעלאה באופן שעל ידה נפעל הענין ד"מקרבן לתורה"].

וזהו שאמרו "ולא ייתי בר אהרן לשלם כו" – שלמרות גודל מעלת ענין התפלה, שעל ידה נעשית ההעלאה וההתקשרות דבני ישראל בקודשא בריך הוא, הנה כל זמן שעבודתו היא רק בקו התפלה, ללא התכללות עם התורה שענינה שלום¹⁶², אזי חסר אצלו ענין השלום ("לא ייתי.. לשלם").

בסגנון אחר: שמעי' ואבטליון גם הם ידעו שעיקר ענינו של הכהן הוא תפילה, ומאידיך בודאי גם הכה"ג למד תורה (שזהו גם ענינם של כהנים - כנ"ל ס"ז), אבל לדידם נדרשה התכללות, כלומר, שתפילתו והנהגתו של הכה"ג תהיינה חדרות בתורה שלמד. ומכיון שבפועל "לעניני השומעין נראין דבריו בזיון ואונאת דברים", גם אם לא היתה כוונתו לכך¹⁶³, ניתן הי' להסיק

וא"ו תשרי וש"פ האיניו) תש"מ ס"י ובהע' 14.
(158) זהר ח"א רסו, ב. ח"ב מט, ב. ח"ג כ, א (וברע"מ). נג, ב. ערה, ב.

(159) ראה אור תורה להה"מ סקצ"ח. ובכ"מ.

(160) משלי ג, יז.

(161) רמב"ם הל' חנוכה בסופן.

(162) והעדר ההתכללות עם ענין התורה – שלום בא לידי ביטוי גם (כפשוטם של דברים) בזה שסגנון דיבורו של הכהן הי' באופן שהתפרש ע"י השומעים כבזיון – היפך השלום. (163) ידועה החקירה (והשקו"ט) בדיני אונאת דברים – האם עיקר האיסור הוא מצד הכוונה והפעולה (שנתכוין פלוני לצער זולתו) או בהתוצאה (כשמישהו נצטער ונפגע – אף אם הפוגע לא כיוון לכך). ואכ"מ**.

החיד"א (במראית העין ובפתח עינים) "שקללוהו", ובעוד מפרשים (גולת כלב כאן) ש"מתרין היו לקללו".

ובדוחק אולי אפשר לבאר ע"פ הידוע (לקו"ת בחוקותי מת, סע"א ואילך) בנוגע לענין ה"תוכחה" ש"אף שלפי הנראה דברי התוכחות אלו הם קללות, אבל לפי האמת אינם רק ברכות", ואדרבה נעלות יותר הנמשכות מבחי' סתים כו'.

ובהגה"ה מהצ"צ ש"הוא ע"ד מ"ש בגמ' פ"ק דמועד קטן* ד"ט ע"ב הנך כולא ברכתא ניהו. . . מבחי' סתום" נת' בשיחת ש"פ תבוא תשמ"ה (תו"מ התועדויות ח"ה ע' 2948 ואילך). ועד"ו אולי יש לפרש שהנהגת שמעי' ואבטליון הי' בדומה לזה. ועצ"ע.

(157) ראה גם הדרן עמ"ס עדיות (משיחות

(* מסכת שענוסקת בענינים בלתי רצויים, לכאורה, אלא שמהפכים אותם לטוב (ראה שיחות ש"פ קדושים תשמ"ט ס"ט והע' 139 (סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 429). שיחת ש"פ תבוא תשמ"ה).

(**) וראה פרדס חבי"ב גליון 18 ע' 235 ואילך. המו"ל.

מכך שהתורה והתפילה היו אצלו כב' ענינים נפרדים – ללא התכללות, היפך הכוונה העליונה והמטרה ד"תורה ניתנה לעשות שלום בעולם"¹⁶⁴.

יו"ד. הלימוד וההוראה – ובהקדים, דהנה ביחס בין תורה לתפילה מצינו לכאורה שני ענינים הפכים:

מחד גיסא, איתא במשנה¹⁶⁵ ש"תלמוד תורה כנגד כולם", ש"כולם" כולל גם "עיון תפלה" כדברי הגמ'¹⁶⁶, שהרי לפני"ז במשנה נזכר "גמילות חסדים", "ועיון תפלה היינו בכלל גמילות חסדים, דכתיב¹⁶⁷ גומל נפשו איש חסד"¹⁶⁸, ועד לפס"ד רבנו הזקן¹⁶⁹ ש"מי שיש לו לב להבין לתלמוד, טוב לו לתלמוד מלהרבות בתחנונים כי תלמוד תורה גדול מעיון תפלה", דאע"פ שע"י התפלה נמשכות כל ההשפעת לו ולבני ביתו כו', עם זאת, תלמוד תורה למעלה גם מתפלה.

ומאידך "רבי יוחנן אמר ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו"¹⁷⁰ [ואף שאין זה בלשון חיוב, הרי זה דבר טוב שמתברך בו באמרו הלואי כו'], אע"פ שאם יתפלל כל היום כולו לא יהי' לו פנאי ללימוד התורה, ומזה מובן שמעלת התפלה גדולה יותר ממעלת התורה.

אך הפירוש והפשרה בסתירה זו הוא – (כקביעת חז"ל¹⁷¹) ש"זמן תפלה לתוד זמן תורה לחוד", היינו, שישנה המעלה של כל אחד מהם, ולכן, בשעה שעוסק בתורה, צריך להיות מונח בזה בכל פנימיותו, מתוך הרגש שתורה הוא ענין הכי נעלה, ועד"ז בשעה שעוסק בתפלה, אלא שבד בבד הרי שהתפלה צריכה להיות חדורה בתורה והתורה צריכה להיות חדורה בתפלה, כנ"ל.

165) פאה פ"א מ"א. הובא בריש סדר תפילות שבס' הי"ד לרמב"ם.
166) שבת קכז, סע"א ואילך. ועפ"ז הוכנסו בכמה סידורים – וכ"ה בסידור רבנו הזקן – בנוסח המשנה (שאומרים לאחר ברכות התורה בכל בוקר) גם המלים "ועיון תפלה" (וראה סדר רבנו הזקן עם הערות וצינונים (קה"ת תשס"ד) ע' כד הע' 144. וש"נ).

167) משלי יא, יז.
168) פרש"י שבת שם ד"ה ה"ג. – וראה לקו"ת ויקרא ה, א. אוה"ת משפטים ע' א' קנו ובכ"מ (אבל ברמב"ם הנ"ל הע' 165 השמיט עיון תפלה (ועוד שינויים) – וראה סדר הנ"ל (סוף הע' 166) שם).

169) שו"ע אדה"ז מהדו"ק ס"א ס"ט.

170) ברכות כא, א.

171) שבת יו"ד, א.

ולהעיר מחכמה שלמה סתר"ו ס"א (ד"ת"ח לת"ח אחר דלא שייך כבוד התורה כו"). בן יהודע ליומא כב, סע"א (שאני שמעי כו'). וראה השקו"ט במפרשי הש"ס ובפוסקים בתיווך הסוגיא דיומא שם ומגילה כח, א. וראה אנצ"ת ערך כבוד חכמים (ע' תרנ"ח) והע' 848-850.

164) ע"פ הנ"ל בפנים אולי י"ל (לחידודי עכ"פ) בפ"י מאחז"ל (חגיגה יד, סע"ב. טו, סע"ב (עפ"י גירסת הע"י). ירוש' חגיגה פ"ב הי"א) "נכנס בשלום ויצא בשלום", שכניסתו בשלום צ"ל ע"פ רצון ה' והתורה, ודבר זה צ"ל ניכר גם בפעולתו בעולם אחר היציאה, שהיא באופן המתאים לרצון התורה שניתנה לעשות "שלום בעולם", ולכן "יצא בשלום".

– וראה בשיחת ש"פ תבוא תשמ"ה בענין "כתר שם טוב עולה על גביה" (התוועדויות תשמ"ה ח"ה ע' 2976 ואילך).

יא. ע"פ מארז"ל מילתא אלבישייהו יקרא¹⁷² – יש להביא דוגמא מסיפור ע"ד הנהגת רבותינו נשיאינו:

ייסוד ישיבת תו"ת הי' – כמבואר בכתבי רבותינו נשיאינו ובדברי הימים ההם¹⁷³ – ע"מ להעמיד תלמידים מצויינים הן בלימוד הנגלה והן בלימוד החסידות ובעבודת התפילה,

ועד כדי כך, שאמר כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע שלא ניחא לי¹⁷⁴ המצב כשאין התחרות וכו'¹⁷⁵ בין המשגיחים והמשפיעים על לימוד תורת הנגלה ותורת החסידות, שכל אחד מהם צריך לעשות כל התלוי בו להשפיע על התלמיד שיעשה תפקידו כדבעי בענין שהי' הוא ממונה עליו, ובאופן ד"כל מעיני כן"¹⁷⁶.

וכנ"ל הדברים הופנו לראשי הישיבה הרמ"ם וכו' הממונים על סדרי הלימוד בחלק הנגלה תורה מחד, ומאידיך להמשגיחים המשפיעים וכו' הממונים על סדרי לימוד הדא"ח ועבודת התפילה.

עוד זאת (ועיקר): הצלחת השפעתם הטובה של הנ"ל בנגלה ובדא"ח צריכה להיות ניכרת¹⁷⁷ בהשפעה הדרית (והתכללותה) "יחדיו יהיו תמים"¹⁷⁸ שבלמוד הנגלה יהי' ניכר שהלומד למד חסידות ועסק בעבודת התפילה¹⁷⁹, ובלימוד החסידות ועבודת התפילה ניכר שהלומד ומתפלל כו' לומד כדבעי נגלה שהרי "לא עם הארץ חסיד"¹⁸⁰,

השרת שאין ביניהם קנאה ותחרות* (ראה שבת פט, רע"א – ולהעיר מברכות יז, א. רמב"ם הל' תשובה פ"ח ה"ב).

(176) ל' הכתוב – תהלים פז, ז.

(177) ראה גם שיחות מוצש"ק פ' בשלח תשח"י (תו"מ חכ"ב ע' 64). פורים תשח"י (שם ע' 146. לקו"ש ח"א ע' 325). וראה גם שיחת ש"פ תבוא – ח"י אלול תשכ"ז (תו"מ ח"ג ע' 3370 ואילך). מכ' ט"ז אדר תשט"ו (אגרות-קודש ח"י ע' שפח ואילך). – ובאור"א קצת – לקו"ש ח"ד ע' 1350 ואילך.

(178) ל' הכתוב – תרומה כו, כד. (179) וכמארז"ל (אבות פ"ג מ"ז) אם אין יראה אין חכמה. (180) שם פ"ב משנה ה.

(172) שם יו"ד, ב. וברש"י שם ד"ה מילתא: מעיל דמיו יקרים למי שרגיל ללבושו כלומר לפי שאתה תלמידו של רבי ורגיל בשמועותיו אתה מחזר אחריהם.

(173) ראה בארוכה קונטרס עין החיים לכ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע פכ"ב. לקו"ש ח"ד ע' 310 ואילך. ע' 314 ואילך. וש"נ. (174) ראה גם שיחת שמח"ת תרפ"ח – סה"ש תרפ"ח ע' 5.

(175) ברמב"ם סיום הל' מלכים: ובאותו הזמן לא יהי' שם כו' ולא קנאה ותחרות.

– "קנאה" הוא הרגש שבלב, המביא לידי "תחרות" (בפועל); – אבל בומן הזה אחז"ל: אלמלא (אלולא) קנאה אין העולם עומד (מדרש תהלים לז, א).

אבל לעת"ל לא יהי' שם כו' – כמלאכי

* אפילו לא קנאה למעוליותא – כמ"ש (ויצא ל, א) ותקנא גו' וכקנאת סופרים תרבה חכמה (ב"ב כא, טע"א, כב, רע"א) – ראה אהר"ת להצ"צ ויצא ריח, ב ואילך, וש"נ.

וה"ז בדוגמת דיון הנ"ל שהתקיים במוצאי יוהכ"פ בביהמ"ק, שהכה"ג ביקש להבליט מעלת התפילה, בעוד שמעי' ואבטליון הדגישו את חשיבות התורה;

והמסקנא כדברי שמעי' ואבטליון – שבדברי הכה"ג על מעלת התפילה הי' צריך להיות ניכר שלמד תורה והתורה השפיעה עליו¹⁸¹. וק"ל.

יב. ויש להוסיף בהסברת הדברים: הנה אף שיש מעלה בתפלה גם לגבי תורה, הרי העילוי שבענין התפלה גופא מתגלה באמצעות התורה דוקא, שהרי מעלת התפלה (כמו כל ענין בעולם, ועאכו"כ בעבודת ה') מתבארת ומתגלה דוקא בתורה וע"י התורה. מאידך, בעבודת האדם בפועל, הרי התפילה היא שפועלת¹⁸² שלימוד התורה הבא אחרי' יהי' באופן נעלה יותר¹⁸³ [וכדין הגמרא, "אבא בנימין אומר.. על תפילתי שתהא לפני מטתי" (שלא לעשות מלאכה ושלא לעסוק בתורה כשעמדתי ממתתי עד שאקרא קריאת שמע ואתפלל)¹⁸⁴, ו"מבית הכנסת (תפלה) לבית המדרש" (תורה)¹⁸⁵]. ועפ"ז יבואר (בפנימיות הענינים) הטעם שלפי הסדר בתורה עבודת הקרבנות – שעיקרה בספר ויקרא, הנקרא "ספר הקרבנות" כמ"ש הרמב"ן¹⁸⁶ – התחילה דוקא לאחרי מ"ת¹⁸⁷, עד שמצינו בקרבנות כו"כ דקדוקים בהוספה לגבי שאר עניני תומ"צ, וכמו ענין המחשבה וכוונה בנוגע לזמן ומקום כו', כדברי המשנה¹⁸⁸ "לשם ששה דברים הזבח נזבח" [ואף שגם בשאר המצוות

וכו'.

183) ראה לקו"ת ברכה צו, ב.

184) ברכות ה, ב (ובפרש"י).

185) שם בסופה.

186) בפתחתו לספר ויקרא.

187) ואף שהיו קרבנות גם קודם מ"ת (ראה גם לקו"ש ח"ל ע' 68 ואילך) – הנה עיקר ענין הקרבנות התחיל במשכן דוקא, שהרי, ענין הקרבן הוא מלשון קירוב (ראה זח"ג ה, רע"א. ספר הבהיר סמ"ו (קט). בחיי ויקרא א, ט (בסופו). של"ה מס' תענית (ריא, ב). פע"ח שער התפלה פ"ה) שפועל קירוב ועל"י כו' ועד ש"רזא דקורבנא עולה עד רזא דאין סוף" (ראה זח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב), ועי"ז נפעל "נח"ר לפני שאמרתי ונעשה רצוני" (תו"כ ופרש"י ויקרא שם) שהו"ע ההמשכה מלמעלה למטה (ראה לקו"ת פינחס עו, א. ובכ"מ), וענין זה נפעל ע"י המשכן ("ושכנתי בתוכם") לאחר מ"ת דוקא.

188) זבחים מו, ב. וש"נ.

181) וראה מכ' י"ב אלול תש"ה (אג"ק ח"ב ע' 1): אבל ב' הענינים יחד, יורו תורתך וגם כליל, תורה ותפלה, ששניהם מוטלים על הכהן כו'.

182) בברכות יז, א: כי הוה מסיים צלותי אמר הכי פתח לבי בתורתך.

וראה נדה ע, ב: "מה יעשה אדם ויחכם כו' ירבה בישיבה כו' אלא יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו כו' דהא בלא הא לא סגיא".

וכ"סגולה" נגד שכחת התורה – ראה רש"י ד"ה מעין – ע"ז ח, א: אם הי' משכח תלמודו מאריך באתה חונן.

[וכ"ז – נוסף על התפלה – כפשוטה (ב"אהבת עולם) – "ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד כו'"].

ומאידך, ראה של"ה מס' תמיד פרק נר מצוה עניני תפלה אות ט' ש"עשרה דברים שעוירים על הכוונה [בתפילה] – "הראשון והוא הגורם הגדול שבטולם. תורה" ומפרט: כי כשירבה האדם בתורה ובמצות, הנה בסיבת זה ובאמצעותו יקרב אל האלקים ויתדבק אליו

נדרש ענין הכוונה, הרי ברוב שאר המצוות אין הכוונה שייכת לגוף המעשה, משא"כ בקרבנות הרי זה שייך להמעשה גופא; ומאידך, ע"פ סדר הקריאה בכל שנה ושנה, קורין פרשת בחוקותי – סיום ספר הקרבנות – קודם חג השבועות, שמזה מוכח, שאי אפשר לבוא למ"ת אלא לאחר הקדמת ענין הקרבנות (שענינם בזמן הזה הו"ע התפילה):

מצד היחס בין תורה לתפילה כשהוא לעצמו, הנה התורה היא המבארת ומגלה את מעלת התפילה (כנ"ל), ולכן בהכרח שעבודת הקרבנות (תפלה) תבוא דוקא לאחר וע"י מ"ת; ובד בבד, מצד סדר העבודה של האדם, הסדר הוא באופן שתחילה בא ענין התפילה ואח"כ ענין התורה (כנ"ל), ובהתאם לסדר העבודה שתפלה קודמת לתורה, קורין גם פ' בחוקותי – סיום ספר הקרבנות – קודם מ"ת, ורק כאשר מסיימים ענין הקרבנות באים לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות¹⁸⁹.

ע"פ שיחות ש"פ שמיני וש"פ בהר"ב בחוקותי תשכ"ח ועוד

רשימות השומעים בלתי מוגה

189) נוסח ברכת רבותינו נשיאינו – לחג השבועות – נת' בלק"ש ח"ד ע' 1307. ח"ח ע' 272.